

ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 796.5(379.8)

А. П. Аніщенко

АНІМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИЗМІ ЯК ЧИННИК ПРОДУКТИВНОЇ ТРУДОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У сучасному світі особистість є найвищою цінністю саме тому, що шляхи розвитку людства пролягають не поза людиною, а в ній самій, через її вдосконалення. Особистість є фактором, який визначає характер суспільства, головним елементом соціальної системи держави, суспільства, громади, суб'єктом та об'єктом усіх соціальних відносин. Тому в Україні й поза її межами приділяється увага соціальному становищу молоді. Європейська Хартія участі молоді у житті громади та регіону, прийнята Конгресом громад та регіонів Європи, наголошує на підготовці молоді до соціальної активності та участі у волонтерській роботі, підтримці молодіжних ініціатив та проектів, участі молоді у житті громади та регіону. Туризм, як важливий соціально-економічний чинник формування соціального простору, засіб реалізації інтересу до життя, прояв однієї із базових сутностей людського буття – самовдосконалення через пізнання навколишнього світу спрямовує молодь на особистісні інтереси та інтереси суспільства, інших людей, навчає правильно обирати життєві цілі, уникаючи крайнощів як колективізму, так й індивідуалізму. Тому введення до навчального процесу підготовки майбутніх фахівців туристичного бізнесу практики розробки анімаційних соціально значущих проектів набуває актуальності у сучасному українському суспільстві.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: вперше теоретично обґрунтовано та змістовно розроблено шляхи залучення студентської молоді до активного соціального життя з одночасним розвитком професійних компетентностей, для успішного здійснення економічної, організаційно-управлінської, проектної, виробничо-технологічної діяльності у сфері туризму, виокремлено сукупність соціальних якостей студентів – майбутніх фахівців туристичної сфери, необхідних для формування та збереження суб'єктності у процесі трудової соціалізації (соціальна активність, соціальна відповідальність).

Метою застосування анімаційних технологій є формування соціальних якостей студентів, які в процесі навчання і в подальшій діяльності будуть здатні ставити та успішно вирішувати на достатньому професійному рівні науково-дослідницькі та практичні завдання,

узагальнювати практику туризму, прогнозувати напрями його розвитку, розв'язувати професійні проблеми та практичні завдання у сфері туризму.

Проблема соціалізації молодого покоління досить ґрунтовно досліджена у зарубіжній та вітчизняній літературі. Теоретико-методологічні засади соціалізації були розроблені філософами, соціологами, психологами: Н. Андрєєнкова, С. Батенін, М. Вебер, Ф. Гіддінґс, Е. Еріксон, І. Кон, М. Лукашевич, В. Москаленко, Б. Паригін, П. Сорокін, Г. Тард, З. Фрейд, В. Ядов; педагогами, соціальними педагогами: Н. Бурая, Р. Вай-нола, Ю. Василькова, М. Галагузова, Н. Заверико, І. Зверєва, А. Капська, Л. Коваль, І. Ліпський, Л. Міщик, А. Мудрик, Ф. Мустаєва, В. Нікітін, В. Оржеховська, А. Рижанова, С. Савченко, С. Харченко, С. Хлебик та ін. Особливості процесу соціалізації у сучасних умовах інформаційного суспільства досліджували Ш. Амонашвілі, Н. Гавриш, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, А. Печчеї, П. Плотников, А. Рижанова. Педагогічним умовам присвятили роботи О. Вишневська, Ю. Загородній, В. Іванов. Соціалізуючий вплив територіальної громади проаналізовано у роботах О. Безпалько, Л. Оліференко.

Але, водночас, показовим є те, що активізація процесу соціалізації студентів – майбутніх фахівців туристичної сфери шляхом застосування анімаційних технологій, зокрема самостійної проектної діяльності, ще не розглядалась у вітчизняній літературі.

Тільки за умови залучення індивіда до суспільної взаємодії забезпечується основа для перетворення його на особистість, яка здатна самоактуалізуватися, самореалізуватися та саморозвиватися через урізноманітнення соціальної взаємодії та соціальних контактів. Отже, соціалізація є визначальним процесом для соціокультурного розвитку будь-якого соціального суб'єкту, зокрема людини. Проте, водночас соціалізація є механізмом зміцнення соціуму, оскільки вона забезпечує спадкоємність історичного розвитку суспільства, через засвоєння та відтворення культурного надбання у кожній генерації. І саме соціалізована людина здатна впливати свідомо та цілеспрямовано на вдосконалення соціалізаційних процесів. Таким чином, людина і суспільство пов'язані поміж собою та впливають на розвиток, як суспільство на людину, так і людина на суспільство, зважаючи на те, що соціалізація триває протягом всього життя людини [5]. Таке визначення акцентує увагу на процесі активного взаємозумовленого діалектичного впливу індивіда та суспільства, результатом якого є форма соціальності, відповідна конкретним умовам соціуму, в якому вона здійснюється.

І. Кон, розглядає соціалізацію як процес засвоєння певної системи соціальних ролей і відносин [2]. Крім того він визначає загальні закономірності еволюції змісту та методів соціалізації: об'єм знань, умінь та навичок, що надаються новим поколінням збільшується, а форми передачі їх все більше диференціюються, спеціалізуються;

ускладнюється система соціалізації – вона все менше керована, все більше спостерігається розузгодження цілей, засобів та результатів керованої соціалізації. Це породжує невдоволення старших поколінь «невихованістю» молодших; все більше інновацій у культурі, процес передачі культури все більше вибірковий, залежить від індивідуального вибору [3, с. 17].

Для повноти аналізу наведемо визначення соціалізації – це процес засвоєння ролей та очікуваної поведінки у відносинах з сім'єю, суспільством та розвитком позитивних зв'язків з іншими людьми [3].

Вища школа в демократичному суспільстві має бути відкритою виховною системою, яка активно взаємодіє у соціалізаційних процесах з середовищем. Інформаційне суспільство вимагає від системи освіти підготовки соціально активних особистостей, здатних приймати відповідальні рішення. Зокрема, студенти – це особлива соціально-демографічна група, яка знаходиться на порозі дорослого життя, фактично має права та обов'язки громадянина України, але часто не може віднайти свого місця у нашому суспільстві. Територіальна громада є тим середовищем, де реалізуються всі потреби особистості у соціумі, саме тут мають місце всі стадії соціалізації особистості. Важливою стадією соціалізації є трудова, що відбувається весь період зрілості особистості, протягом її трудової діяльності через опанування та відтворення соціального досвіду, впливу на середовище та змінює його. Потенціал ВНЗ, а особливо це стосується соціально орієнтованих спеціальностей, необхідно використати в інтересах розвитку особистості, її соціального становлення.

Процес соціалізації полягає у поступовості засвоєння соціального досвіду. Таке засвоєння відбувається як стихійно так і цілеспрямовано. Цілеспрямованість визначається зусиллями сім'ї, школи, різних громадських організацій. Стихійність – різноманітними аспектами життя, свідком яких є людина. При зіставленні двох форм соціалізації – керованої і стихійної – педагоги-дослідники цього питання віддають перевагу першій з них, вважаючи, що стихійна форма соціалізації, детермінована в основному мікросередовищем, характеризується тим, що вона більшою мірою несе на собі багато старих, форм, що вже віджили, правил, засвоєння яких не може привести до формування прогресивної особи.

Збільшення стихійної складової соціалізації молоді в умовах переходу до інформаційного суспільства, необхідність участі молоді у розбудові територіальної громади спонукає до створення адекватних педагогічних умов, здатних сприяти підвищенню ефективності процесу трудової соціалізації студентів майбутніх фахівців туризму через формування у них відповідних соціальних якостей.

Одним з механізмів такої соціалізації є, наприклад, розробка у межах навчальних дисциплін програм, які можуть бути реалізовані на окремих соціокультурних групах територіальної громади. Наприклад, у межах дисциплін «Організація анімаційної діяльності», «Анімаційні

технології у туристичній діяльності», «Спеціалізований туризм», «Основи проектної діяльності в туризмі» та ін. можна спонукати студентів до створення самостійного туристичного продукту з використанням анімаційних технологій, орієнтованого на різні цільові групи – діти у центрах соціально-психологічної реабілітації, самотні матері з дітьми, ветерани, особи похилого віку у міських територіальних центрах надання соціальних послуг, пацієнти хоспісів та ін. Саме анімаційні технології спрямовані на формування соціальної активності.

Практика показує, що введення такої соціальної компоненти до навчальної діяльності призводить до того, що діяльність за фахом перестає сприйматись як суто меркантильна – праця задля грошей, задля соціального статусу, задля роботи. Реалізуючи свої проекти, студенти усвідомлюють свої можливості, зростає рівень їх впевненості у собі, зрештою, і навчання набуває додаткового сенсу та додаткової мети, перестає бути простою формальністю.

Така діяльність є водночас і закладенням засад майбутнього соціуму. По завершенні навчання, розпочинаючи роботу за фахом, студенти вже орієнтуються не лише на принципи рентабельності бізнесу та розмір заробітної платні, але принципами відповідальності за соціальний простір, за найслабших, на місце правила «людина людині вовк» приходить золоте правило етики. Формується уявлення про соціальну відповідальність представників туристичного бізнесу, яка є набагато ширшою за звичайну благодійну діяльність.

Так, наприклад, однією з проблем сучасного суспільства є виключення страждання з загального дискурсу мовлення. Про страждання говорити не прийнято. Вважається, що турботу про всіх слабких (дітей, самотніх матерів, хворих, інвалідів, пенсіонерів) бере на себе держава. Одним з найпоширеніших висловів є «всім не допоможеш» та «на всіх серця не вистачить». З таким дискурсом досить важко сперечатись, але саме туризм і система розваг, пропонує йому, створює можливості для допомоги соціально незахищеним верствам суспільства шляхом створення оригінального туристичного продукту, здатного зробити їх буття набагато кращим – на сьогодні за допомогою анімаційних технологій можна створити світ, який дозволить людині на якийсь час зануритись у казку. І студенти мають наочну можливість побачити, що фактично «нічого» (звичайне домашнє завдання, виконане заради набуття необхідних балів та отримання допуску до заліку чи іспиту може для інших людей стати чинником, який змінює життя на краще). Таким чином долається спокуса поверхового ставлення до навчання з одного боку, а з другого – відбувається розвиток соціальної відповідальності у особистості.

Однією з технологій, апробованих автором даної статті, є віртуальні подорожі для людей похилого віку. Під час лекційних годин студенти опанували необхідні теоретичні знання, а під час практичних – розробили власні проекти віртуальних екскурсій, які презентували у

територіальному центрі надання соціальних послуг Московського району міста Харкова, Харківському геріатричному пансіонаті для ветеранів праці, Центрі соціально-психологічної реабілітації дітей Новобаварського району м. Харкова тощо.

Робота над проектами призвела до досить цікавого ефекту. Так, наприклад, помічено, що у звичайних умовах для студентів прагнення стати цікавим для інших часто призводить до формування відчуття дорослості, пов'язаного зі статевим дозріванням або деструктивними звичками. Але активна робота над соціально значущим проектом показала їм самим, що дорослість проявляється у конкретних вчинках, в яких водночас відбувається і перемога над внутрішньою невпевненістю у власних силах та здібностях. Таким чином, потреба бути дорослими та самостійним реалізується не у негативних нормах поведінки та спробах «виглядати дорослим». Завдяки соціальній роботі, студенти легше проходять перехід «від пасивної виконавської життєвої установки ... до самостійності у всіх формах життєдіяльності» [4, с. 5].

М. Головатий розглядає три основні періоди у житті молоді: період пошуку – визначення ким бути, яким бути, де себе реалізувати; період інтеграції у суспільство; період продуктивної діяльності [1, с. 15]. На нашу думку, волонтерська діяльність студентів допомагає легше пройти всі три етапи, а до того ж закладає фундамент майбутнього суспільства, де підприємці та бізнесмени є відкритими на потреби найслабших.

Ще одна проблема, яку дозволяє вирішити запропонована автором система використання технології віртуальних екскурсій, це подолання бар'єрів між поколіннями.

Протиріччя між поколіннями існували завжди і в усіх державах. «Молоде покоління, яке тільки вступає в життя, в той чи іншій мірі заперечує попереднє» [6]. Можна відмітити наступні протиріччя між: 1) новими умовами, що змінюють, розвитку суспільства і тим, що за розбудову майбутнього суспільства відповідають представники старших консервативних поколінь; 2) існуючими ідеалами і цінностями старших поколінь, та іншими новими принципами та прагненнями молоді; 3) закритістю старших поколінь і відкритістю та прагматичністю покоління споживачів; 4) юнаки, прагнучи брати на себе самостійне вирішення питань та являючись рушійною частиною суспільства, ще не засвоїли нові соціальні ролі.

До того ж, останні роки відмічені стрімким зростанням рівня розвитку нових технологій. Якщо у традиційному суспільстві, наприклад, навчання молоді було прерогативою людей старшого віку, то у сучасному суспільстві соціальне навчання часто відбувається на форумах, через комп'ютерні ігри, через навчальні програми. Але з усіх цих каналів інформації практично виключеними є представники старшого покоління. Таким чином, створюється парадоксальна ситуація, коли соціальне виховання молоді значною мірою покладено на саму молодь. Цей феномен сучасності посилюється тим, що інститут сім'ї

переживає певний кризовий стан, виховна функція сім'ї часто не реалізується, що негативно впливає на соціалізацію юнацтва, що ускладнюється в совою чергу особливостями юнацького віку.

Для запобігання такому стану речей було розроблено проект «Діалог життя на перетині поколінь «Минуле очима майбутнього», суть якого – налагодження комунікацій між студентами та представниками старшого покоління з метою розробки цифрової екскурсії дорогами життя людей старшого покоління. Студенти, які прекрасно володіють сучасними цифровими технологіями, відкривають для себе можливості їх використання за межами навчальної та професійної діяльності. Основними елементами роботи стають: налагодження первинної комунікації, пристосовування до можливостей людей похилого віку, до їх фізичних обмежень; збирання матеріалу та з'ясування його значущості чи незначущості; робота над матеріалом і створення готового туристичного продукту; презентація роботи – подарунок представнику старшого покоління та його родині.

Певним праобразом такого проекту є презентації, присвячені ювілеям, які розробляються на основі фотографій у фотоательє на замовлення клієнтів. Специфікою проекту, натомість, є акцент власне не на продукті, а на тому впливі, який він виказує на людей, до нього включених. По-перше, особи старшого покоління набувають можливість розповісти історії власного життя, не бути самотнім, вийти за межі спілкування, позначеного маркером «обов'язок». По-друге, студенти починають замислюватись над соціальними питаннями, отримують можливість поглянути на події з принципово іншого ракурсу, зрештою, бачать як багато позитивного можуть принести у світ елементарні цифрові технології. Але, напевно, ще одним цікавим ефектом стає вплив, який цей проект виказує на родину. Як у родинах старшого покоління, де відбувається зацікавленість проектом, а через нього – і спогадами рідних, а зрештою і самими рідними. Так і у родинах студентів налагоджуються комунікації між поколіннями. По суті, через діалог з чужими людьми налагоджується діалог з рідним.

Таким чином, навчальний процес перетворюється на щось більше – виконання звичайних завдань призводить до мікрозмін у суспільстві.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що проаналізовано основні елементи соціалізації студентів, розроблено завдання, які у межах навчального процесу сприяють соціалізації студентів у територіальній громаді. Власне, дослідження підтвердило, що процес соціалізації студентів здійснюється ефективніше, якщо його основою є обґрунтовані і впроваджені відповідні анімаційні технології. Позитивна динаміка росту рівнів (переважно оптимального та допустимого) сформованості сукупності соціальних якостей (соціальна активність, соціальна відповідальність) доводить, що максимальна ефективність процесу трудової соціалізації молоді досягається, якщо

йдеться про розробку та впровадження реальних соціальних проєктів, а не виконання абстрактних завдань.

Перспективою подальшого дослідження є аналіз подальшої соціальної діяльності випускників бакалаврської та магістерської програм зі спеціальності 242 «Туризм».

У сучасності молодь часто стає маргінальним прошарком суспільства, об'єктом маніпулятивних впливів. Соціальна паралізованість молоді призводить до розповсюдженню негативних проявів протиправної поведінки, викликає озлобленість проти суспільства. Негативне ставлення до життя, відсутність бачення власного майбутнього та зайнятості, низка варіативності реакцій поведінки, невміння вирішувати конфліктні ситуації – все це, на жаль, часто стає ознакою сучасного молодого покоління. Водночас, безпосередній педагогічний вплив часто наштовхується на пасивний чи агресивний спротив.

Інноваційність анімаційних підходів у підготовці фахівців туристичного бізнесу полягає в тому, що: введення до навчальних дисциплін соціально орієнтованих завдань призводить до можливості підштовхнути студентів до саморозвитку та самомотивації (оскільки заданими є лише загальні контури завдання, студент сам у ході виконання відкриває для себе його позитивні наслідки і, зрештою, не сприймає його ані як банальне завдання, ані як абстрактну благодійність); відбувається активізація профілактичного потенціалу колективу студентів та їх соціального оточення, студенти включаються в активну практичну життєдіяльність громади, що у свою чергу веде і до діяльності щодо попередження кризових станів у молоді; студенти, майбутні фахівці сфери туристичного бізнесу отримують можливість використовувати свої знання на практиці (у тому числі – навчаються відшукувати бенефіціарів); з'являється можливість розвитку громади, здатної прийняти та використати позитивний потенціал молоді, впорядковуються соціальні відносини у громаді.

Зрештою, практика підвищення ефективності трудової соціалізації студентської молоді шляхом розробки та запровадження анімаційних технологій в туризмі, що орієнтовані на соціально незахищені верстви населення, дозволяє уповні використати соціальний потенціал молоді для розбудови соціального, правового, громадянського суспільства, прискорення демократичних процесів в Україні.

Список використаної літератури

- 1. Головатый Н. Ф.** Социология молодежи : курс лекций / Н. Ф. Головатый. – К. : МАУП, 1999. – 224 с.
- 2. Кон И. С.** Психология социальной инерции / И. С. Кон // Коммунист. – 1988. – № 1. – С. 64–75
- 3. Мудрик А. В.** Социализация человека : учеб. пособие для высш. учеб. заведений / А. В. Мудрик. – М. : Академия, 2004. – 304 с.
- 4. Мухина В. С.** Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество / В. С. Мухина. – М., 1998.
- 5. Рижанова А. О.**

Розвиток соціальної педагогіки в соціокультурному контексті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / А. О. Рижанова ; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2004. – 447 с. **6. Ушамирская Г. Ф.** Интернационализация социальных ролей учащейся и студенческой молодежи / Г. Ф. Ушамирская. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2002. – 170 с.

Аніщенко А. П. Анімаційні технології в туризмі як чинник продуктивної соціалізації студентської молоді

У статті розкрито особливості застосування анімаційних технологій в процесі соціалізації студентської молоді. Розкрито сутність та особливості підготовки майбутніх фахівців туристичного бізнесу, формування соціальних якостей, таких як соціальна активність, соціальна відповідальність, компетентностей, здатних впливати на розвиток туризму. Схарактеризовано підходи до створення умов ефективної соціалізації студентської молоді. Представлено практичний досвід впровадження анімаційних технологій в процесі підготовки студентів. Розкрито розвивальний характер процесу розробки та реалізації в практичній діяльності віртуальних подорожей як для студентів, так і для людей поважного віку, долання бар'єрів між поколіннями, залучення людей старшого віку до нових технологій. Розроблено завдання які у межах навчального процесу сприяють ефективній трудовій соціалізації студентів.

Ключові слова: трудова соціалізація, студентська молодь, анімація, технології, віртуальні подорожі.

Анищенко А. П. Анимационные технологии в туризме как фактор продуктивной социализации студенческой молодежи

В статье раскрыты особенности применения анимационных технологий в процессе социализации студенческой молодежи. Раскрыта сущность и особенности подготовки будущих специалистов туристического бизнеса, формирования социальных качеств, таких как социальная активность, социальная ответственность, компетентности, способности влиять на развитие туризма. Охарактеризованы подходы к созданию условий эффективной социализации студенческой молодежи. Представлены практический опыт внедрения анимационных технологий в процессе подготовки студентов. Раскрыто развивающий характер процесса разработки и реализации в практической деятельности виртуальных путешествий, как для студентов, так и для людей почтенного возраста, преодоление барьеров между поколениями, привлечение людей старшего возраста к новым технологиям. Разработаны задания, которые в рамках учебного процесса способствуют социализации студентов.

Ключевые слова: социализация, студенческая молодежь, анимация, технологии, виртуальные путешествия.

Anischenko A. Techniques Promoting Effective Socialization of Students in Tourism and Recreation Programs

The article describes new methods that can be used in a classroom to promote the process of socialization of student youth. The need to develop social values among the future professionals in tourism business is discussed in detail. Social activity, social responsibility, and emotional competence are shown to be important factors in the growth of tourism industry. Effective classroom techniques for student social maturation are presented, and their practical implementation is discussed. In particular, courses introducing students to “virtual reality travel” are found to be a good instrument. In such courses students work with senior people to produce custom virtual reality journeys the elderly participants would like to undertake but cannot due to physical limitations. The resulting interactions between the age groups are shown to be highly effective in evoking empathy and improving social responsibility of the students. As an important side effect, those activities are introducing seniors to the modern computer technologies. Collaborative labor of students and seniors is shown to develop work ethics in the young people and increase their sense of association with the local community. Our experiments with teaching classes on virtual travel produced a set of ready to use classroom exercises and homework assignments that can be adopted at other tourism programs. This work clearly shows that the introduction of public service elements into the tourism programs promotes self-awareness and motivation among the students, and stimulates their potential for self-improvement.

Key words: work socialization, student youth, virtual travel, technology, senior citizen.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Рассказова О. І.

УДК 378.015.31

О. С. Бартків

**СТРУКТУРНО-ФУНКЦІЙНИЙ АНАЛІЗ
ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Сучасний етап розвитку українського суспільства ставить перед закладами вищої освіти завдання, пов’язані зі створенням нових умов для виховання ділового, відповідального, працелюбного, конкурентного, мобільного фахівця з сформованим прагненням до самоосвіти та самовдосконалення. Вирішення окресленого завдання можливе за умови конструктивно організованої виховної системи в закладах вищої освіти з